

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ БАГАТОРІЧНИХ ТРАВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Н.В. Цуркан, аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено питання розвитку виробництва сіна і зеленої маси багаторічних трав на півдні України. Розраховано окремі показники енергетичної ефективності виробництва сіна багаторічних трав. Встановлено переваги безпокривної сіви люцерни порівняно з сівбою її під покрив ячменю ярого.

Ключові слова: багаторічні трави, сіно, зелена маса, зібрана площа, валовий збір, урожайність, коефіцієнт енергетичної ефективності.

Постановка проблеми. Підвищення потреби тваринництва у високоякісних кормах обумовлює необхідність вирішення важливого завдання – збільшення виробництва високобілкової продукції. У розв'язанні цього питання провідна роль належить багаторічним бобовим травам, які є основним джерелом рослинних кормових ресурсів у нашій країні. Згортання виробництва цієї групи культур призвело до дефіциту та подорожчання рослинних кормів і як наслідок – штучного зменшення поголів'я худоби через невідповідність рівня витрат на виробництво м'яса та молока належної якості та закупівельних цін на дану продукцію [1]. Встановлення причин відсутності попиту, а також скорочення площ під кормовими культурами, зокрема під багаторічними травами, визначення економіко-енергетичної ефективності виробництва продукції з них, пошук напрямків поліпшення цих показників є актуальними питаннями на сучасному етапі господарювання.

Стан вивчення проблеми. Дослідженням питань економічної ефективності та енергетичної оцінки виробництва продукції багаторічних трав, напрямкам підвищення цих показників присвятили праці такі вітчизняні вчені, як А.А. Бабич-Побережна, С.П. Голобородько, І.Т. Кіщак,

В.Я. Месель-Веселяк, В.Ф. Петриченко, П.Т. Саблук, І.Н. Топіха, І.І. Червен, А.В. Черенков та інші.

Метою нашого дослідження є визначення стану розвитку багаторічних трав у всіх категоріях господарств, що входять до природно-економічної зони Півдня України, методом групування показників, наданих для статистичних спостережень підприємствами Запорізької, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей та АР Крим (далі – АРК).

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз статистичних даних свідчить про вагоме зменшення площ під багаторічними травами. У 2011 р. найбільше площа під цими культурами (38,9 тис. га) залишилося на Одещині – 23,0% проти 1990 р., а найменше (16,7 тис. га) – в АР Крим, що складало 11,6% до рівня 1990 р. У середньому за регіонами Півдня України, у 2011 р. для заготівлі сіна та зеленої маси відводили 113,8 тис. га посівних площ, що становило 15,6% рівня 1990 р., 35,0 – 2001 р. і 66,8 – 2005 р., тобто 1,6% загальної посівної площи (за науково-обґрунтованої норми 8,0-10,0%). Слід наголосити, що у 1990 р. на Півдні України відводили у загальній укісній площі багаторічних трав 35,9% площ на сіно. У 2011 р. цей показник підвищився до 80,8%, що означає істотне зменшення заготівлі зелених кормів із цих цінних кормових культур.

Зменшення площ під багаторічними травами, призвело до зменшення виробництва продукції з них, зокрема валових зборів сіна і зеленої маси трав, які забезпечують тварин високоякісними кормами у зимовий період та як страховий фонд, коли не вистачає зелених кормів у весняно-осінній період. Перерозподіл участі регіонів у структурі валового збору сіна багаторічних трав Півдня України у 2011 р. порівняно з 1990 р. відбувся таким чином: зменшилася питома вага АРК – на 11,3 в.п., Херсонщини – на 8,7 в.п., Запорізької області – на 4,7 в.п. Проте цей показник зріс на 18,9 в.п. – на Одещині, на 5,8 в.п. на ланах Миколаївщини.

Встановлено, що обсяги валового збору «зеленого корму» характеризувалися негативною динамікою. У 2011 р. кількість одержаної зеленої маси з трав у південному Степу становила

лише 2,8% до рівня 1990 р., 16,0% – до 2001 р., 44,6% – до 2005 р. [2].

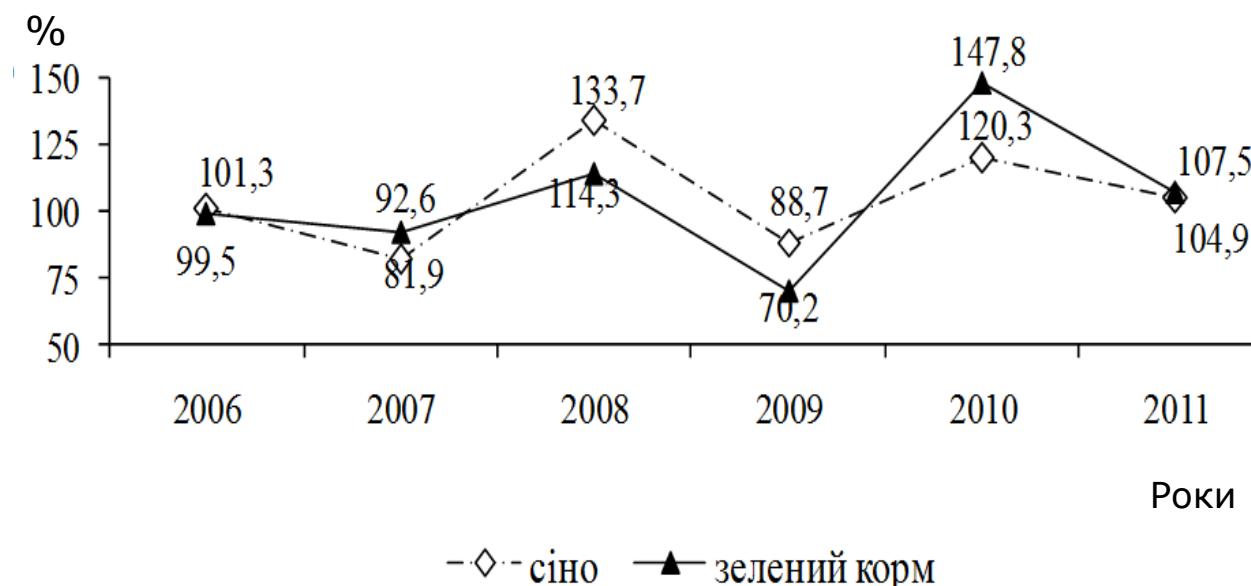

Рис. Темпи зміни урожайності багаторічних трав у всіх категоріях господарств Півдня України, % до попереднього року

(у 2005 р. зібрано 24,0 ц/га сіна, 113,2 ц/га зеленої маси, що прийнято за 100 %)

Примітка: розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Одним з результативних показників економічної ефективності впроваджених інноваційних технологій у рослинництві є урожайність. За період з 2005 по 2011 рр. динаміка урожайності основних видів продукції багаторічних трав відрізнялася строкатістю. Насамперед було відмічено найнижче її значення у 2007 р. і 2009 р., що зумовлено вкрай несприятливими погодними умовами для вирощування трав у ці роки. Про темпи зміни вищепереліканих показників свідчить рисунок.

Облічено, що середня урожайність сіна за 2005–2011 рр. на Півдні України складала 25,1 ц/га. Цей показник коливається на рівні бонітетної і свідчить про відсутність внесення добрив на переважній частині посівних площ під травами.

Для визначення ефективності вирощування багаторічних трав за різкого підвищення цін на паливо-мастильні матеріали, добрива, засоби захисту рослин тощо більш поширеним методом стає оцінювання їх енергетичної ефективності [3].

Обчислення енергетичної ефективності виробництва сіна люцерни, як одного з типових представників багаторічних трав у досліджуваній зоні, у фермерському господарстві «Альонушка» Жовтневого району Миколаївської області свідчить про переваги безпокривної сівби люцерни у нашій посушливій зоні порівняно з загальноприйнятою сівбою під покрив ячменю ярого. Так, у середньому за три роки життя люцерни вихід сукупної енергії порівняно з контролем підвищився на 1,90 ГДж/га (11,8%), енергетичні витрати на 1 га зменшилися від 6,61 до 5,74 ГДж (15,3%), а на 1 ц к. од. – від 0,54 до 0,45 ГДж (19,0%). При цьому коефіцієнт енергетичної ефективності зрос від 2,4 до 3,1 (табл.).

Таблиця

Енергетична ефективність виробництва сіна люцерни залежно від способу сівби (ФГ «Альонушка» Жовтневого району Миколаївської області)

Способ сівби	Рік життя люцерни	Вихід кормових одиниць, ц/га	Вихід сукупної енергії (продукції), ГДж/га	Енергетичні витрати, ГДж		Коефіцієнт енергетичної ефективності
				на 1 га	на 1 ц к. од.	
Під покрив ячменю ярого	1-й (2009 р.)	12,0	13,00	9,36	0,78	1,4
	2-й (2010 р.)	13,3	18,70	5,29	0,40	3,5
	3-й (2011 р.)	11,7	16,60	5,19	0,44	3,2
	Всього за три роки	37,0	48,30	19,84	x	x
	Середнє	12,3	16,10	6,61	0,54	2,4
Без-покривний	1-й (2009 р.)	6,1	8,60	6,30	1,03	1,4
	2-й (2010 р.)	16,3	23,00	5,47	0,34	4,2
	3-й (2011 р.)	15,8	22,30	5,44	0,34	4,1
	Всього за три роки	38,2	53,90	17,21	x	x
	Середнє	12,7	18,00	5,74	0,45	3,1

Зменшення абсолютних показників виробництва продукції багаторічних трав, поширення практики вирощування високоліквідних культур стали чинниками занедбання парку кормозбиральної техніки в нашій країні. Встановлено на основі даних Держстату України, що за період з 2008 р. до 2011 р. кількість кормозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах Півдня України зменшилася від

1820 до 1294 шт., або на 28,9%. Стрімкі темпи погіршення цього показника були характерними для агроформувань АРК, у яких за вищезазначений період кількість кормозбиральних комбайнів знизилася на 40,1%. На Миколаївщині у 2011 р. нараховувалося лише 70,2% цих енергомашин до рівня 2008 р. На Херсонщині вищезгаданий показник зафіксовано в межах 80,0%. Необхідно відмітити зменшення кількості сінокосарок тракторних за період з 2008 р. до 2011 р. на 16,9% у АРК, на 4,1% – на Миколаївщині.

Висновки. За часів незалежності України, у різні періоди її економічного розвитку, зі збільшенням кількості землекористувачів відбувалися вкрай негативні процеси у виробництві таких цінних кормових культур, як багаторічні трави. При цьому мова йде не тільки про грошову цінність виробництва їх продукції як безпосередньо, так і для забезпечення належного стану годівлі сільськогосподарських тварин, а й про цінність багаторічних трав як економічно виправданого попередника у будь-якій сівозміні в аспекті підвищення показників родючості ґрунту.

На сьогодні у більшості господарств зведено нанівець виробництво багаторічних трав, морально застаріла матеріально-технічна база для проведення основних технологічних операцій: сівби, зрошення, збирання та зберігання їх продукції. Майже не приділяється увага інноваційним розробкам у цій галузі, набуттю досвіду щодо застосування енергоощадних технологій. Наведені негаразди обумовлені ще й тим, що основна частина земель орендується і на них немає справжніх господарів, які б дбали про поліпшення родючості цих ґрунтів.

Використовуючи зарубіжний досвід, необхідно запровадити державні дотації тим господарствам, які поєднують кормовиробництво з тваринництвом.

Список використаних джерел:

1. Цуркан Н. В. Розвиток виробництва сіна багаторічних трав на півдні України / Н. В. Цуркан // Вісник ХНАУ. – 2013 р. – С.187-193.
2. Цуркан Н. В. Ретроспектива та сучасний стан виробництва зеленої маси багаторічних трав у сільськогосподарських формуваннях Півдня України / Н. В. Цуркан // Таврійський науковий вісник. – Херсон, 2013 – № 82. – С. 340-345.

3. Червен I. I. Роль інновацій у вирощуванні багаторічних трав та підвищенні ефективності господарювання агропідприємств / I. I. Червен, Н. В. Цуркан, В. О. Дорожинець // Наук. праці Півд. філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет»: Економічні науки. – Сімферополь : ВД АРІАЛ, 2013. – Вип. 152. – С. 59–65.

4. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2011 році [Електронний ресурс] : Статистичний бюллетень — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

Н.В. Цуркан. Актуальные проблемы производства продукции многолетних трав на юге Украины.

Исследованы вопросы развития производства сена и зеленой массы многолетних трав на юге Украины. Приведены отдельные показатели энергетической эффективности выращивания этих трав на сено. Установлено преимущество беспокровного посева люцерны по сравнению с посевом ее под покров ячменя ярового.

N. Tsurkan. Current problems of production of perennial grasses in southern Ukraine.

The problems of developing the production of hay and green mass of perennial grasses in southern Ukraine have been studied. Particular numbers of Energy Efficiency for growing have been shown. The advantages of uncoated alfalfa sowing are set in comparison with sowing it under cover of spring barley.